

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กล่าวว่า “การศึกษา” คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (ราชกิจจานุเบกษา 2542: 1) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด ในมาตรา 24 ความว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้กำหนดให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตาม ข้อ 3 คือ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้คิดเป็น ทำเป็น รัก การอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นครูผู้สอนและผู้จัดการศึกษาต้องเปลี่ยนบทบาทจาก ผู้ชี้นำผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อ และแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544: 4)

ดังนั้นกระบวนการศึกษาจึงให้ความสำคัญกับผู้เรียนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และ ผู้เรียน เป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง ห้องสมุดจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะผู้เรียนสามารถค้นคว้าแสวงหา ความรู้ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองได้อ่านได้ดู ได้ฟัง หรือได้สัมผัสความรู้ที่แตกต่างกัน รวมทั้งมีความ กว้างและลึกต่างกันได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 25 ที่กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ทุกรูปแบบตลอดชีวิต ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อย่างพอเพียงและมี ประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ 2544: 16)

ในการแสวงหาความรู้ยังมีการศึกษามากยิ่งรู้มาก ยิ่งทำทหายความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้นไปเรื่อย ๆ ทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าเกิดความสนใจที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มขึ้น และถ้าทำสม่ำเสมอจะทำให้เกิดนิสัยรักการแสวงหาความรู้เพิ่มขึ้น สนใจที่จะอ่าน ดู ฟังมากขึ้นอีก การมีนิสัยรักการแสวงหาความรู้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต การแสวงหาความรู้ก็คือการพัฒนาตนเองนั่นเอง ผู้มีนิสัยพัฒนาตนเองจะทำให้เป็นคนทันสมัย รู้เท่าทันเหตุการณ์ และสามารถปรับตนเองได้ตลอดเวลา การอ่านหนังสือจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ผู้พัฒนาตนเองต้องมีการอ่าน โรงเรียนจึงควรร่วมกันพัฒนานิสัยรักการอ่าน รักการแสวงหาความรู้ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน (พนม พงษ์ไพบูลย์ 2547: 8)

ห้องสมุดโรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่อยู่ใกล้ชิดครูและนักเรียนมากที่สุด ผู้บริหารศูนย์กลางการเรียนการสอนต้องมุ่งสนองการจัดการศึกษาที่ปลูกฝังให้ผู้เรียนมีลักษณะที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติได้โดยผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานที่ดี รู้จักคิด รู้จักปรับตัว รู้จักแก้ไขปัญหา มีทักษะในการทำงาน รู้จักพัฒนา มีค่านิยมที่ดี และได้รับการพัฒนาให้เต็มความสามารถสูงสุดตามความถนัด และตามศักยภาพซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้เมื่อโรงเรียนจัดการศึกษาที่เน้นให้เกิดกระบวนการคิดด้วยตนเอง องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าวคือ ห้องสมุด โดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนในทุกด้าน ช่วยวางรากฐานให้นักเรียนเป็นผู้รักการเรียนรู้ และสนใจเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร คณะครูและบรรณารักษ์ ที่จะต้องร่วมมือกันส่งเสริมห้องสมุดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

ห้องสมุดโรงเรียนถือว่าเป็นหัวใจในการส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดไว้โดยห้องสมุดจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในปัจจุบัน (ชุดิมา สัจจามันท์ 2544: 18-23) เช่นเดียวกับ (กรุณา พยัคฆจันท์ 2550: 1) เห็นพ้องกันว่าห้องสมุดโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการและการดำเนินงานรวมทั้งการปรับเปลี่ยนบทบาทและภาพลักษณ์ของบรรณารักษ์ เพื่อให้สามารถนำห้องสมุดสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่แท้จริง

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายุทธยานิเขต 2 ได้ยึดตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ที่มีนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาซึ่งยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้โรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนโดยเฉพาะ โครงการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมรักการอ่าน ให้ผู้เรียนได้มีแหล่งศึกษาหาความรู้ และสืบค้นวิทยาการใหม่ ๆ

ซึ่งจำเป็นต่อการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ที่มุ่งเน้นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน มุ่งปลูกฝังความรู้ ความสามารถและทักษะในวิทยาการและเทคโนโลยี เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นอกจากนั้นผู้เรียนยังอยู่ในวัยรุ่นที่เชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กต้องปรับตัวอย่างมากทั้งทางด้านร่างกายและอารมณ์ สังคมและสติปัญญา เด็กต้องฝ่าฟันต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงความกดดัน ความสับสนต่างๆ วัยรุ่นมักมีความวิตกกังวล มีปัญหาภายในตนเอง ปัญหาครอบครัว ปัญหาการเรียนเพื่อมุ่งไปสู่โอกาสทางอาชีพ (อุไร สุทธิธรรม 2542:6)

จากข้อมูลสารสนเทศ สรุปรายงานประเมินตนเองของกลุ่มโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อต้องการให้นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ดำเนินการจัดแหล่งเรียนรู้โดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียน แต่การดำเนินการยังไม่ได้สนองความต้องการของผู้เรียน นำมาใช้กับนักเรียนได้เพียงบางส่วน มีนักเรียนจำนวนมากที่ไม่ได้รับการพัฒนาให้มาสนใจการศึกษาค้นคว้าในห้องสมุดเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ในปีการศึกษา 2553 ซึ่งพบว่า สภาพการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนส่วนมากยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดห้องสมุดโรงเรียน การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จึงควรได้รับการปรับปรุง ควรมีการพัฒนาการดำเนินงานห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนตามสภาพจริง การจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดจนการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษาและเปรียบเทียบการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา ของครูและนักเรียน จำแนกตามกลุ่มสาระวิชาและระดับชั้นเรียน ตามลำดับ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียน บรรณารักษ์หรือผู้รับผิดชอบงานห้องสมุด ครูผู้สอน นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน แผนปฏิบัติการ/โครงการการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

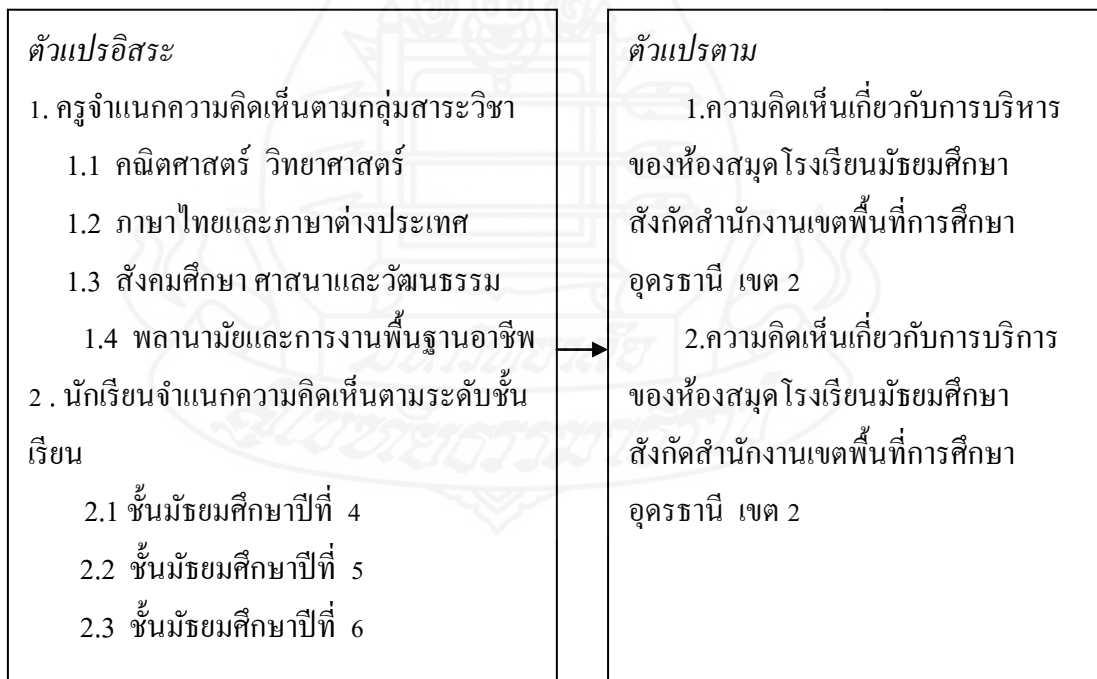
2.1 เพื่อศึกษาการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียน

2.2 เพื่อเปรียบเทียบการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ตามความคิดเห็นของ ครูจำแนกตามกลุ่มสาระวิชา

2.3 เพื่อเปรียบเทียบการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ตามความคิดเห็นของนักเรียนมัธยมศึกษา จำแนกตามระดับชั้นเรียน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 โดยจำแนกตามกลุ่มสาระวิชาและระดับชั้นเรียน

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัยการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ครูที่สังกัดกลุ่มสาระวิชาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 แตกต่างกัน

4.2 นักเรียนที่ศึกษาระดับชั้นเรียนที่ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 แตกต่างกัน

5. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาความคิดเห็นการบริหารและบริการห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2553 มีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

5.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2553 ที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาศึกษาตอนปลาย ในพื้นที่ 6 อำเภอ ได้แก่ กุมภวาปี โนนสะอาด ศรีธาตุ วังสามหมอ ประจักษ์ศิลปาคม และหนองแสง จำนวน 19 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 19 คน รองผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 57 คน ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 513 คน นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 4,541 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2553 ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการทั้งหมดจำนวน 76 คน ครูสุ่มแบบแบ่งชั้นในแต่ละโรงเรียนรวมทั้งสิ้นจำนวน 217 คน และสุ่มแบบง่ายในแต่ละกลุ่มสาระวิชา ดังนี้ กลุ่มสาระวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ รวม จำนวน 55 คน กลุ่มสาระวิชาภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมจำนวน 54 คน กลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รวมจำนวน 54 คน กลุ่มสาระวิชาพลานามัย และการงานพื้นฐานอาชีพรวมจำนวน 54 คน นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 สุ่มแบบแบ่งชั้นในแต่ละโรงเรียน รวมทั้งสิ้นจำนวน 354 คน และสุ่มแบบง่าย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 112 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 118 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 124 คน

5.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

5.3.1 ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรต้น (*independent variables*) ได้แก่คุณลักษณะของผู้บริหาร ครูและนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

- (1) ครูจำแนกความคิดเห็นตามกลุ่มสาระวิชา
 - กลุ่มสาระวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
 - กลุ่มสาระวิชาภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
 - กลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 - กลุ่มสาระวิชาพลานามัยและการงานพื้นฐานอาชีพ
- (2) นักเรียนจำแนกตามระดับชั้นเรียน
 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

5.3.1 ตัวแปรตาม (*dependent variables*) ได้แก่

- (1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2
- (2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 การบริหารห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง การดำเนินงาน การจัดการ ควบคุมดูแลงานที่ปฏิบัติอยู่ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเกิดผลดีตามเป้าหมายที่วางไว้ตามขอบข่ายงาน 7 ด้าน คือ ด้านการวางแผนและนโยบาย ด้านงบประมาณ ด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านทรัพยากรสารสนเทศ ด้านงานเทคนิค นวัตกรรม ด้านการบริการ ของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา

6.2 การบริการห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง การบริการพื้นฐาน และบริการอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ในรูปแบบที่หลากหลาย มีระเบียบการให้บริการเพื่อให้ผู้รับบริการทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการบริการอย่างเสมอภาค สามารถเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศได้อย่างรวดเร็วตามความต้องการ โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และการประชาสัมพันธ์มาใช้ในการจัดบริการและกิจกรรมห้องสมุดโรงเรียนในเชิงรุก

6.3 ห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง ห้องสมุดโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ที่เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

6.4 ผู้ให้บริการ หมายถึง บรรณารักษ์ นักเรียนช่วยงานห้องสมุด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2

6.5 ผู้ใช้บริการ หมายถึง ผู้บริหาร ครู นักเรียน (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2

6.7 ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนและรองผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2

6.8 ครูกลุ่มสาระวิชา หมายถึง ครูที่ปฏิบัติการสอนในงานวิจัยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มครูผู้สอน สาระวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ กลุ่มครูผู้สอนสาระวิชาภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ กลุ่มครูผู้สอนสาระวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มครูผู้สอนสาระวิชาพลานามัยและวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2

6.9 นักเรียน หมายถึง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4- 6 ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ปีการศึกษา 2553

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทำให้ทราบความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูและนักเรียน เกี่ยวกับการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2

7.2 ทำให้ทราบการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ตามความคิดเห็นของ ครูจำแนกตามกลุ่มสาระวิชา

7.3 ทำให้ทราบการบริหารและบริการของห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2 ตามความคิดเห็นของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาจำแนกตาม ระดับชั้นเรียน

7.4 สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อ ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนและพัฒนาปรับปรุงห้องสมุดโรงเรียนมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 2